

بررسی کمیته‌های تحقیق دولتی در اسرائیل که به خطاهای دولتی و نظامی - امنیتی اسرائیل می‌پردازند

کمیته تحقیقی که برای هفت اکتبر تشکیل نشد

محمد وحیدی

اتفاقات بعد از عملیات طوفان الاقصی و شروع جنگ شمشیرهای آهنین (اشغال غزه و جنگ در شمال با حزب‌الله و حتی جنگ ۱۲ روزه با ایران)، صدای بسیاری ازجمله خانواده‌های اسرای اسرائیلی را درآورده که چرابرخلاف جنگ‌ها و فاجعه‌های گذشته هنوز کمیته تحقیق دولتی شکل نگرفته. در شماره هفته گذشته وقایع اسرائیل در صفحه فرهنگ از کتاب در دست چاپی (پنجاه سال و یک روز نوشته پرفسور گلسکا) صحبت کردیم که نحوه عملکرد کمیته‌های تحقیق دولتی بعد از جنگ را مورد بررسی قرار داده بود. در این شماره به سازوکار این کمیته‌ها و نحوه شکل‌گیری آن‌ها خواهیم پرداخت.

کمیته‌های تحقیق دولتی و ایالتی

کمیته تحقیق دولتی (کمیته تحقیقات حقوقی) یک کمیته عمومی است که با تصمیم دولت اسرائیل یا با تصمیم کمیته حسابرسی دولتی کنست، تأسیس شده و رئیس و اعضای این کمیته توسط رئیس دیوان عالی، به منظور بررسی عمیق موضوعی که در مرکز دستور کار عمومی قرار دارد، منصوب می‌شوند. کمیسیون‌های تحقیق معمولاً در پاسخ به فشار افکار عمومی تشکیل می‌شوند. طبق حکم دادگاه عالی، دولت باید توصیه‌های کمیته تحقیقات دولتی را به طور عمیق و جامع مورد بحث قرار دهد. اگرچه الزامی به پذیرش این توصیه‌ها وجود ندارد، اما انتظار می‌رود که آن‌ها اجرا شوند. اگرچه گاهی اوقات در داخل دولت با توصیه‌های کمیسیون تحقیق مخالفت‌هایی وجود دارد، اما تا اوایل سال ۲۰۲۱، هیچ دولتی توصیه‌های آن را نادیده نگرفته است، حتی اگر همیشه به طور کامل اجرا نشده باشند. در کنار کمیته‌های تحقیق دولتی، کمیسیون‌های تحقیق ایالتی هم وجود دارد که گاهی دولت برای آن که متهم به لاپوشانی کاستی‌ها نشود، دستور تشکیل آن را می‌دهد. کمیسیون تحقیق ایالتی مستقل و خودگردان بوده و با ابزارهای گسترده‌ای که در اختیار دارد، مانند توانایی اجبار به ارائه اسناد محرمانه و طبقه‌بندی شده و توانایی اجبار به حضور شهود، حتی رده‌های بالایی امنیتی، پارا از محدوده کمیته‌های تحقیق دولتی هم فراتر می‌گذارد. یک کمیسیون تحقیق ایالتی مطابق با مفاد قانون کمیسیون‌های تحقیق فعالیت می‌کند. پیش از تصویب این قانون، کمیسیون‌های تحقیق دولتی و ایالتی، (مانند کمیسیون فرومکین به ریاست قاضی گاد فرومکین که در سال ۱۹۵۰ برای بررسی موضوع آموزش یکسان برای همه تأسیس شد) تحت فرمان کمیسیون‌های تحقیق فعالیت می‌کردند. کلمه «ایالت» در قانون کمیسیون‌های تحقیق ذکر نشده، اما استفاده از آن در گفتمان عمومی در اسرائیل جا افتاده. منشأ نهاد کمیسیون‌های تحقیق ایالتی اسرائیل، در قانون اجباری تحقیقات حقوقی در بریتانیا است که در آن کمیته تحقیق، کمیسیون تحقیقات سلطنتی نامیده می‌شود و این ممکن است منشأ کلمه «ایالتی» باشد که معمولاً در گفتمان‌ها استفاده می‌شود.

سازوکار کمیته‌های تحقیق

اختیار تصمیم‌گیری در مورد ترکیب کمیته به عهده رئیس دیوان عالی است. یک کمیته تحقیق ایالتی حداقل سه عضو یا تعداد فرد بیشتری عضو دارد (به طوری که در صورت اختلاف نظر، همیشه اکثریت تشکیل می‌شود). رئیس کمیته، یک قاضی دیوان عالی یا یک قاضی دادگاه منطقه‌ای یا یک قاضی بازنشسته است. کمیته مجاز است شهود را احضار و آن‌ها را مجبوره پاسخ به سؤالات خود کند. کمیته ممکن است مقامات دولتی، نظامی - امنیتی و شهروندان را مجبور کند تا مطالبی را که ممکن است در تحقیقات به آن کمک کند، ازجمله مطالب محرمانه، در اختیار آن‌ها قرار دهند. کمیته در پایان بررسی‌های خود، باید گزارشی شامل یافته‌ها و توصیه‌ها ارائه دهد و می‌تواند حتی زودتر از آن، گزارشی موقت در مورد نتایج تحقیقات خود منتشر کند. گزارش کمیته پس از ارائه به دولت منتشر می‌شود، اما ممکن است تصمیم گرفته شود گزارش را بخش‌هایی از آن برای جلوگیری از آسیب واقعی به امنیت، روابط خارجی، منافع اقتصادی حیاتی، ایمنی یا حریم خصوصی یک شخص یا روش‌های محرمانه عملکرد یک مرجع یا نهاد که طبق قانون دارای اختیار تحقیق است (ماده ۲۰ قانون کمیته‌های تحقیق) مخفی نگه داشته شود. قرار است کمیته‌های تحقیق، موضوعی را که تحت نظارت و مسئولیت دولت است، در برابر کنست بررسی کنند. دکتر آویگدور کلاگسبالد، یکی از قضات دیوان عالی در مطالعه جامع خود درباره کمیته‌های تحقیق ایالتی تأکید کرد «یکی از اهداف اصلی تحقیقات ایالتی، بازگرداندن اعتماد عمومی به قوه مجریه است.» اهمیت این موضوع در این است که کمیته‌های تحقیق تلاش می‌کنند تا روایتی ملی در مورد موضوع تحقیق خود تدوین کنند. بنابراین، کمیته‌ها نقشی مهم و محوری و گاهی اوقات اصلی، در مبارزه برای شکل دهی به گذشته ملی ایفا می‌کنند. تاریخچه

کمیته‌های تحقیق ایالتی نشان می‌دهد بسیاری از آن‌ها در واقع در بازگرداندن اعتماد عمومی به قوه مجریه شکست خورده‌اند.

کمیته‌های مهم و حواشی آن‌ها تا امروز

اصل جلسات علنی، یک اصل اساسی در کار کمیته‌های تحقیق است. طبق قانون، بیشتر جلسات کمیته باید علنی باشد. بر اساس این برداشت، یکی از اهداف اصلی که کمیته ترویج می‌کند، بازگرداندن اعتماد عمومی به مقامات دولتی است که در یک وظیفه خاص شکست خورده‌اند، ازجمله با اجازه دادن به عموم برای مشاهده نحوه انجام تحقیقات و اطمینان از اینکه هیچ چیزی از آن پنهان نمی‌شود. اما به عنوان مثال، پس از جنگ دوم لبنان کمیته وینوگراد به هیچ وجه شفاف نبود. جلسات آن پشت درهای بسته برگزار می‌شد و صورت جلسه آن تنها پس از ثبت دادخواست در دیوان عالی عدالت در این مورد منتشر می‌شد. از زمان تصویب قانون کمیته‌های تحقیق در سال ۱۹۶۸، شانزده کمیته ایالتی طبق آن و به موجب تصمیم دولت، ۴ کمیته طبق قانون حسابرس ایالتی و به موجب تصمیم کمیته حسابرسی ایالتی کنست تأسیس شده‌اند. از سال ۱۹۶۹ تا ۲۰۰۹، هر ۳ تا ۵ کمیته تحقیق ایالتی تشکیل می‌شد. در دوران نخست‌وزیری بنیامین نتانیاهو، حتی یک کمیته تحقیق هم تشکیل نشد. در سال ۲۰۱۰، نتانیاهو از تشکیل کمیته تحقیق ایالتی در مورد فاجعه کارمل جلوگیری کرد و در سال ۲۰۱۱ کمیته وزارتی امور حسابرسی دولتی را که مسئول رسیدگی به گزارش‌های حسابرسی دولتی بود، منحل و رسیدگی به این گزارش‌ها را به دفتر نخست‌وزیری واگذار کرد که در عمل تصمیم گرفت هیچ پیشنهادی برای تشکیل کمیته تحقیق دولتی را اجرا نکند. در دوران بنت - لاپید برای اولین بار از سال ۲۰۰۹، دو کمیته تحقیق ایالتی برای بررسی وقایع رخ داده در دولت نتانیاهو تشکیل شد که نتایج آن هنوز نتانیاهو را به دادگاه می‌برد و می‌آورد. در ۲۷ ژوئن ۲۰۲۴، دادخواستی به دیوان عالی دادگستری ارائه شد که

خواستار تشکیل یک کمیسیون تحقیق دولتی در مورد وقایع ۱۷ اکتبر بود. جلسه رسیدگی به این دادخواست در ۱۱ دسامبر ۲۰۲۴ برگزار شد و در پایان قضات درخواست کردند که طرف ۶۰ روز جلسه رسیدگی دولتی در این مورد برگزار شود که به دلیل مخالفت اعضای ائتلاف کنست و دستور کابینه امنیتی از دستور کار خارج شد. جدول زیر کمیته‌های تحقیق دولتی تشکیل شده در اسرائیل را نشان می‌دهد (به جز کمیته وینوگراد (جنگ دوم لبنان) که علنی نبود و نتایج آن به صورت کامل بیرون نیامد).

کمیسیون‌های تحقیقی که توسط دولت طبق قانون کمیسیون‌های تحقیق تشکیل شده‌اند				
تاریخ ارسال گزارش	تاریخ تأسیس	موضوع تحقیق	رئیس کمیته	نام کمیته
۱۹ سپتامبر ۱۹۶۹	۲۲ اوت ۱۹۶۹	آتش زدن مسجد الاقصی	جوئل ساسمن	کمیته ساسمن
۱۲ سپتامبر ۱۹۷۱	۱۳ ژوئن ۱۹۷۱	شایعاتی مبنی بر پرداخت پول برای تیبانی در بازی‌های لیگ ملی فوتبال	موشه اتزیونی	کمیته اتزیونی
۱۴ آوریل ۱۹۷۲	۱۴ نوامبر ۱۹۷۲	موضوع شرکت «نتوی نفت» و میدان‌های نفتی در صحرای سینا	آلفرد ویتکون	کمیسیون ویتکون
۱۱ آوریل ۱۹۷۴ ۱۰ ژوئیه ۱۹۷۴ ۳۰ ژانویه ۱۹۷۵	۲۱ نوامبر ۱۹۷۳	شرایط وقوع جنگ یوم کپپور	شیمون اگرانات	کمیته اگرانات
۱۰ می ۱۹۸۱	۳۱ ژانویه ۱۹۷۹	وضعیت زندان‌های اسرائیل	مردخای کنت	کمیته کنت
۴ ژوئن ۱۹۸۵	۱۴ مارس ۱۹۸۲	تحقیقات قتل آریل زوروف	دیوید بچور	کمیته بچور
۷ فوریه ۱۹۸۳	۱ نوامبر ۱۹۸۲	وقایع اردوگاه پناهندگان در بیروت (کشتار صبرا و شتیل)	اسحاق کوهن	کمیته کوهن
۳۰ اکتبر ۱۹۸۷	۳۱ می ۱۹۸۷	روش‌های تحقیقاتی سرویس امنیت عمومی در مورد فعالیت‌های تروریستی خصمانه	موشه لاندو	کمیته لاندو
۲۰ آگوست ۱۹۹۰	۵ ژوئن ۱۹۸۸	عملکرد و کارایی سیستم امنیت بهداشتی در اسرائیل	شوشانا نتانیاهو	کمیته نتانیاهو
۲۶ ژوئن ۱۹۹۴	فوریه ۱۹۹۴	قتل عام در غار پاتریارخ‌ها	متیر شمشگار	کمیته شمشگار
۴ نوامبر ۲۰۰۱	۸ ژانویه ۱۹۹۵	ناپدید شدن کودکان در میان مهاجران یمنی در سال‌های ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۴	یهودا کوهن، یاکوف کدیمی	کمیته کوهن- کدیمی
۲۸ مارس ۱۹۹۶	۸ نوامبر ۱۹۹۵	ترور اسحاق رابین	متیر شمشگار	کمیته
۱ سپتامبر ۲۰۰۳	۸ نوامبر ۲۰۰۰	بررسی درگیری‌های بین نیروهای امنیتی و غیرنظامیان اسرائیلی در اکتبر ۲۰۰۰	تئودور اور	کمیته اور
۱۴ آگوست ۲۰۰۱ ۲۳ دسامبر ۲۰۰۳	۲۹ می ۲۰۰۱	ایمنی ساختمان‌ها و اماکن مورد استفاده عموم	وردیموس زیلر	کمیته زیلر
۲۲ نوامبر ۲۰۲۱	۲۷ ژوئن ۲۰۲۱	فاجعه کوه مروون	میریام ناوور، دیورا ریلینر	کمیته ناوور-برلینر
۶ مارس ۲۰۲۴	۲۰ فوریه ۲۰۲۲	خرید زیر دریایی و شناور	آشر گرونیس	کمیته گرونیس
کمیته‌های تحقیقاتی که توسط کمیته حسابرسی دولتی طبق قانون حسابرس دولتی تأسیس شده‌اند				
۱۶ آوریل ۱۹۸۶	۷ ژانویه ۱۹۸۵	بحران سهام بانک‌ها	موشه بیسکی	کمیته بیسکی
۲۲ ژوئن ۲۰۰۸	۲۰ ژانویه ۲۰۰۸	وضعیت بازماندگان هولوکاست	دالیا دوزنر	کمیته دوزنر
۲۴ مارس ۲۰۱۰	۲۰ آگوست ۲۰۰۸	مدیریت آب در اسرائیل	دن بین	کمیسیون بین
۱۶ سپتامبر ۲۰۰۹ ۶ ژوئن ۲۰۱۰	۲۳ فوریه ۲۰۰۹	رسیدگی به امور تخلیه شدگان از گوشکشیف و شمال کرانه باختری توسط مقامات ذی صلاح	الباهو مازا	کمیته مازا